

Zbirka starin in umetnin v Kamniku.

Informativni članek o lokalnem muzeju J. N. Sadnikarja.

M. Gaspari — Ljubljana.

Vidni, trdni svedoki kulture, umetnostne potence in blagostanja kakega naroda ali pokrajine so gotovo imponujoče stavbe v zvezi z javnimi deli: cerkve, gradovi, muzeji itd. Zanesljivo nam pa svedoči kulturno stremljenje in idealno potezo naroda tudi število javnih zgodovinskih, naravoslovnih, umetnostnih in drugih muzejev v njih centrih. Ako so pa take zbirke v manjših krajih in celo v posesti zasebnikov, potem je ta kriterij tem pomembnejši, ker kaže globoko umevanje širših ljudskih plasti za važnost takih zbirk in za idealizem za vse lepo in vzvišeno glede umetnosti in njenih podrejenih panog.

Mi, Slovenci, katerim je šele v 16. stol. vzknila pismenost s Trubarjem in Dalmatinom ter sta nam izoblikovala Prešeren in Levstik šele pred dobrimi 100 leti naš sedanji literarni jezik, moramo tem bolj upoštevati voljo in stremljenje svojih ljudi, kateri se lotijo iz golega idealizma in s svojimi skromnimi sredstvi, nabirati svedoke naše zgodovine, naše folklore in likovne umetnosti. Tak primer imamó v zbirki inspektorja I. N. Sadnikarja v Kamniku, katero bom v kratkem opisal, da zbudim za to zanimivo zbirko in njenega lastnika nekaj zanimanja.

Kdor si ogleda to zbirko, posebno ob razlagi in opozoritvah lastnika na zgodovino posameznih predmetov ali na njih tehničen pomen ali umetniško vrednost, se mora čuditi, koliko nabere lahko pridna roka ob umevanju tudi najmanjše stvarice z vztrajnostjo in brezmejno požrtvovalnostjo za to idealno panogo in koliko prič o vrlinah in spretnosti naših prednikov se na ta način reši pred ugonobljenjem in pozabljenjem.

Zahteva pa tako nabiranje precejšnje znanje splošne zgodovine, poznanje slogov, tehnične obdelave lesa, intarzije, plastič-

nih okraskov, rezbarije, poznanje kovin in rud, geologije, paleontologije, numismatike, heraldike, bibliografije, genealogije, epigrafike, folklore, narodnih noš in običajev itd.

Sadnikarjeva zbirka ni plod brezmiselne manije, kakršna se loti bogatinov velemest, kateri začno kopičiti pri antikvarjih nakupljena stara zrcala, kozarce, slike, preproge in dr. Ta zbirka, čeprav ni razvrščena v zmyslu suhoparnega muzeja, nudi toliko

izpodbude in zanimanja že po svoji slikoviti ureditvi, da se čutiš sredi starin v prikupnem občutju in v stanovanjskem prostoru poln domačnosti.

Zanimivo je tudi, kako se dopolnjujeta lastnik in njegova soproga pri razkazovanju predmetov. Razlago lepe zbirke umetnih, narodnih starih vezenin prevzame gospa, tik teh se nahajajoče stare slovenske knjige in rokopise pa nam pojasni lastnik. Med ogledovanjem se približamo čez 200 let starim malim, cerkvenim orglam, o r g a n o n imenovanim. Nanje zaigra gospa staro slovensko cerkveno pesem, gospod pa tlači dva mala mehova menjaje zdaj levega, zdaj desnega. Ta instrument je prava rariteta v Sloveniji.

Ena izmed razstavnih sob g. Sadnikarja.

Tu vidiš zbirko starih cerkvenih posod, kelihov, relikvij i dr. Vidiš vrsto majolik in starih keramičnih originalov, vidiš zbirko devocionalij, stare svete in posvečene stvari, kot križci, relikvije, svetinje, sohice, rožne vence in ikone.

Arhitektonsko zelo zanimivi so stari portali zgodnje baročne dobe, kompilirani in dopolnjeni po sedanjem lastniku, tako okusno, da se je čuditi lajiku ob rešenju te ne baš lahke naloge.

Ni moj namen vsega našteti, kar moremo videti v zbirki, pojasni naj pa nepričakovan obseg zbirke že dejstvo, da se nahaja tu lepa kolekcija starih priprav za razsvetljavo hiše iz dobe pred petrolejkami. Take priprave se imenujejo primožji, iz železa kovani, kateri služijo za pritrjenje brezovih trsk! Nadalje so leščerbe s podstavki imenovanimi *Leuchstock*, to je od nemške besede *Leuchstock*. V okolici Kamnika pa se imenuje tak podstavek *štubic*. Prekrasni so lestenci, originalni žličniki, klešče za pečenje peciva, večinoma iz prve polovice 16. stoletja z lepimi vrezanimi grbi, napisi ter letnicami. Zbirka starinskih ključev, ključavnic, železnih okovov za vrata in skrinje, starih narodnih pip za tobak, lesenih lectarskih kalupov — modelov, zanimiva zbirka sprehodnih palic in več velikih zadružnih vrčev.

Zadružni vrči so bili vrči stanovskih zadrug. Ko je učenec dovršil vajeniško dobo in bil novopečeni pomočnik je moral plačati zadružniški vrč vina.

Lastnik ima v svoji zbirki zadružni vrč usnjarske zadruge iz leta 1725. Ta je največji, kar priča, da so ti najrajši pili. Ima tudi vrč barvarjev, krojačev, klobučarjev, pekov in pozamentirarjev. Zadnji te obrti je bil Mazgon, ki je hranil tudi vrč svoje zadruge.

Veliko teh predmetov je shranjenih v starih omarah in skrinjah. Tudi ta in ostali mobiljar je zelo zanimiv glede oblik in tehnike pri izvedbi dekora v intarzijah ali v rezbarijah.

V pomenku z nabirateljem zve človek tudi zanimive podrobnosti, n. pr. kako praktični so bili srednjeveški ključavničarji, ko so upoštevali, kakšne težave ima ponoči okajeni gospodar, preden najde luknjo ključavnice. Naredili so vojo, Führung imenovano, t. j. letvico upognjeno tik ob spodnjem in stranskih robovih luknje za ključ. To letvico so pa obenem izoblikovali kot lep okrasek v podobi vejice s peresi ob koncih. In če je po-

nočnjak le otipal to vejico, je enostavno že našel luknjo ključavnice in avtomatično ključ vtaknil.

Kdo se ne čudi gotičnim podobam svetnikov, ko opazuje kake attribute svojega trpljenja ali dela nosijo v rokah, odnosno poleg sebe. Tako ima sv. Peter ključ, kojega brada je velika kot lopata. Tam drži sv. Neža miniaturno jagnje v naročju. Sv. Šimen pa ima tesarsko žago, večjo kot je on sam. Sv. Pavel ima v rokah velik srednjeveški meč. To je vse radi simbolike. S takim pretiravanjem na to ali ono stran so gotski mojstri hoteli le poudariti znake svetnikovega svojstva ali ga označiti kot pomočnika gotovega stanu ali njegove mučeniške smrti.

Mnogo je imel ta mali muzej obiskovalcev, posebno dokler ni bilo ob Sloveniji tako skrbno zaprtih mej, ko je valovilo živahno, prosto romanje iz kraja v kraj in iz države v državo. In prav daljni obiskovalci so bili polni navdušenja za Sadnikarjevo zbirko. Tako piše profesor berlinske univerze dr. Adolf Helborn v knjigo svojepisov, katere inspektor Sadnikar tudi nabira: »Ich habe nicht nur mit größtem Staunen, sondern mit immer steigender Bewunderung für so viel wissenschaftliche Hingabe und feinstes Verständnis diese erstaunlichen Sammlungsschätze betrachtet.«

Naj pripomnim tudi, da je Sadnikar človek široke umetniške izobrazbe, katera mu je deloma prirojena, deloma si jo je pa pridobil v stalnih stikih z našimi umetniki. Tako so bili daljše dobe njegovi gostje in prijatelji: Vesel, Meštrović, Kobilca, Koželj, Gvajc, Progar, Jama, Smrekar, Gaspari, Peruzzi, Cuderman i. dr.

Da pa ni skrival Sadnikar svoje zbirke pred svetom, dokazuje okolnost, da je mnogokrat posojal predmete in cele kolekcije večjim razstavam, tako v Ljubljani, Zagrebu, na Dunaju in drugod. Ob priliki velike razstave domače industrije in narodne umetnosti na Dunaju 1906. se je udeležil Sadnikar z bogato kolekcijo domačih kranjskih predmetov, da je dobil tedaj sledeče zahvalno pismo:

Hochverehrter Herr!

Ich besuchte heute die Ausstellung der Kunsterzeugnisse österreichischer Völker im Österreichischen Museum. Es verblüffte mich dort selbst auch Objekte aus Krain vorzufinden,

welche von der Presse ignoriert wurden. Auf der Mehrzahl derselben habe ich Ihren Namen als Besitzer gelesen. Darum ist es mir ein Herzensbedürfniss Ihnen hiermit innigen Dank zu sagen für die Kollektion, welche unsere Heimat glänzend repräsentirt. Ihre Objekte sind oft von wunderbarer, ja geradezu vornehmer Schönheit. Ich erlaube mir aufrichtigst zu gratulieren zum Gedanken und Willen die Dokumente unserer Heimat zu sammeln und damit dem Volke beweisen, wie seine Vorfahren aller Zeiten die Schönheit liebten und welche adelige Form sie erstrebten.

Mögen Ihnen meine dürftigen Zeilen Freude machen und Sie ermutigen in Ihrer seltenen Liebe zur Heimat.

Hochachtend

Graf Pace.

Josip Nikolaj Sadnikar je bil rojen 5. decembra 1863. v Ljubljani. Njegov oče Valentin je bil ljubljanski meščan, pasarski in srebrarski mojster. Po gimnazijskih studijah se je odločil naš zbiratelj za veterinarsko stroko in dobil tudi za ta studij izdatno državno štipendijo. Tačas so bile za veterinarje jako ugodne službene prilike, vsaj je na Kranjskem bilo živo pomanjkanje živinozdravnikov. Po doseganju živinozdravniške diplome na Dunaju leta 1886. je služboval najpreje pri takratni deželni vladi v sanitetnem oddelku. Čez leto dni je dobil deželno mesto živinozdravnika v Radovljici. Še preden je zamogel napraviti fizikatski izpit, je bil imenovan za državnega okrajnega živinozdravnika za okraj Črnomelj, koder je ostal do leta 1889., ko se mu podeli novo ustanovljeno državno mesto okrajnega veterinarja v Kamniku, koder je doslužil polno službeno dobo ter upokojitev kot veterinarski inspektor. Malo je poklicev in služb, katere bi tako mnogokrat omogočile stik s širokimi plastmi ljudstva, kakor nudi to priliko ravno veterinarska javna služba. Te okoliščine so omogočile dobiti in rešiti premnog za zgodovino, kulturo ali umetnost zanimiv predmet, kateri bi se poizgubil ali bi ga uničila ljudska nevednost. Sadnikar je jel zbirati zgodovinopisne in folklorne predmete že izza dijaških let. Držal se je svojega nazora in reka: »Spoštujmo in cenimo dela naših prednikov kot dokaz njih vrlin. Njih spretnost in marljivost naj nas bodri k napredku!« Tak smoter, to stremljenje navdušuje zbiralca, podžiga posnemalca in daje smisel in cilj zbirki.

Mesto Kamnik ima po Sadnikarju in pri njemu svoj lokalni zgodovinski in folklorni muzej, kar je pokazalo mesto ob historični razstavi mest na velesjmu meseca septembra 1931. leta s svojo razstavo.

Résumé.

L'auteur décrit une merveilleuse collection d'antiquités et d'oeuvres d'art à Kamnik en Carniole rassemblé par I. N. Sadnikar. Ce musée local d'histoire et de folklore est très intéressant et instructif.